

VOL VIURE EN
#CATALUNYALLIBERTAT

Entre foc amic i enemic

1939 · La Generalitat està gestionant els permisos per buscar la fossa on dos bombers de Barcelona reclutats per l'exèrcit republicà van ser enterrats, a 70 metres d'una masia de Gurb **ARXIUS** · Una investigació de Bombers en Guerra recupera les dues versions sobre l'autoria de l'assassinat **ESPERA** · “Només faig que parlar-li, el tinc aquí retratat, i li dic: «Aviam si t'ajunto amb la mama»”, confia una filla

Emili Bella
BARCELONA

Bartolomé Isasa Ruiz i Manuel Alegre Villanueva eren membres del cos de Bombers de Barcelona quan van ser cridats a files per l'exèrcit republicà el setembre del 1938. Es van amagar a la masia de la Griera de Gurb (Osona), d'on van sortir el 3 de febrer del 1939 i van morir tirotejats cap a les quatre de la tarda. Isasa va rebre un tret a l'esquerra del front i Alegre, a darrere, a l'occipital. Així ho va declarar Dolores Viñas Campà, que vivia amb els pares en aquella masia. Ella mateixa i el seu germà van cavar una fossa i van enterrar-hi els cadàvers. Els van col·locar “en línia vertical”, de manera que el primer que apareixeria si s'obris la fossa seria Isasa. Gràcies al seu testimoni presencial, recollit el 1940 a la causa general instruïda pel franquisme per investigar “els fets delictius comesos en tot el territori nacional durant la dominació roja”, se sap que la fossa estava situada en un hort a uns 70 metres de la masia.

L'historiador terrassenc Marc Ferrer, impulsor de Bombers en Guerra, una iniciativa personal per omplir el buit historiogràfic sobre els bombers a Catalunya durant la Guerra Civil, ha desenterrat de diversos arxius la documentació relacionada amb el cas. “El que sabem d'on estan enterrats ho vaig descobrir casualment a la causa general. Mirant milers de documents em trobo la declaració de les vídues. Em vaig posar en contacte amb la família d'Isasa i amb la Generalitat, i ho van agafar ells. Durant quatre anys la cosa ha estat parada, amb el 155, la covid..., i ara ho volen reactivar.” El Departament de Justícia està gestionant els permisos dels propietaris necessaris per poder buscar la fossa i cerca més indicis per determinar-ne el lloc exacte.

Alegre (1902), natural de Fuentes de Rubielos (Terol), era moler i va ingressar al cos de bombers el desembre del 1936 per reforçar la plantilla a causa de la guerra, i Isasa (1903) era originari de Montoro (Còrdova) i havia fet de xofer fins que es va incorporar al cos, el març del 1929. Entrada la guerra, el febrer del 1937, les patrulles de control van detenir Isasa “pels seus antecedents polítics” i el van conduir a la txeca de Sant Elies, on s'hi va estar vuit dies fins que el van deixar

Bartolomé Isasa. A sota, Manuel Alegre ■ EL PUNT AVUI

anar “per actives gestions dels seus companys del cos”. Sis mesos més tard es va afiliar a la Falange.

Sobre les circumstàncies exactes de l'assassinat hi ha versions divergents. Segons el testimoni que va donar la vídua d'Isasa, Isabel Soriano, l'octubre del 1940, en el procés de la causa general, els dos soldats de l'exèrcit republicà haurien desertat, s'haurien amagat uns dies a la masia i, en sortir, haurien mort per foc amic: “Al intentar incorporarse a las filas nacionales, los elementos moros que las constituían hicieron fuego sobre él mantándolo, tomándolo por guardia de asalto.” Així li ho haurien explicat dos bombers

amics i els habitants de la masia en aquell moment. La vídua d'Alegre, Rosario Bertolín, va corroborar aquesta versió el 21 de març del 1941, quan va declarar que “por una confusión sin duda propia de aquellos momentos resultó su marido alcanzado por unos disparos”.

Quatre anys més tard Soriano va canviar la versió per atribuir l'assassinat a l'altre bàndol. Segons consta en una instància per reclamar una pensió com a “viuda de Caído por Dios y por España”, “en la retirada roja hacia Francia fué descubierto por las fuerzas rojas y asesinado vilmente”. El delegat comarcal d'informació i investigació de la Falan-

454

bombers hi havia al cos de Barcelona entre el 1936 i el 1939. Més de 200 s'hi van incorporar durant la guerra (entre ells, 18 provinents de l'Hospitalet de Llobregat).

9

bombers van ser destituïts per les autoritats republicanes (4 definitivament, 4 readmesos posteriorment i un es trobava en zona franquista al principi de la guerra i es va reincorporar quan va finalitzar).

245

bombers van ser mobilitzats per l'exèrcit republicà (2 van ser declarats no aptes i 13 no es van arribar a incorporar).

29

bombers van desertar (18 es van passar al bàndol franquista i 11 van estar amagats).

14

bombers van morir o desaparèixer al front. Fins a 82 van ser empresonats en camps de concentració franquista.

27

bombers van ser sotmesos a consells de guerra i, d'aquests, 13 van ser condemnats. Fins a 17 es van haver d'exiliar i 4 d'ells van ser deportats a camps d'extermini nazi (2 hi van morir).

ge a Vic, també el 1944, sostenia que Isasa i Alegre es van voler unir a les que ells creien que eren forces nacionals, “*resultando ser patrullas de retaguarda marxista que andaban a la caza de desertores y obligando a la evacuación forzosa a Francia, las cuales patrullas los asesinaron seguidamente*”.

“Jo, personalment, em crec la primera versió, perquè és la primera i perquè ell era de la Falange, i no queda bé que et matin els teus”, reflexiona Ferrer. “Nosaltres no hi entrem, en això; al final són persones que estan enterrades, que van executar, estan en un lloc on no haurien d'estar i hi ha familiars que els busquen. Tota resta ha d'estar en un cementiri”, sosté el director general de Memòria Democràtica, Toni Font. De fet, la majoria de les fosses que obre la Generalitat són de soldats republicans, ja que el bàndol franquista es va ocupar molts anys de retornar els seus als familiars. A més, molts d'ells estaven enterrats amb ampolles amb les seves dades. “El nostre objectiu, per sobre de tot, és retornar les restes sempre que en tinguem l'oportunitat”, remarca Font.

La família d'Isasa desconeixia els detalls de la mort de Bartolomé. Els van saber per la investigació de Ferrer. Maria Isasa, que avui té 88 anys, està esperançada que la Generalitat comenci a excavar per trobar el pare: “Ho estic esperant des de fa anys, ja ho crec, mare meva! Només faig que parlar-li a ell, que el tinc aquí retratat, i li dic: «Aviam si t'ajunto amb la mama.» Si el troben, l'enterrariem amb ella a Montjuïc.”

Aleshores la Maria tenia sis anys i només recorda les penúries econòmiques de la seva mare, que havia de pujar un altre fill de 3 i estava embarassada. “Per això el meu pare estava tan a prop, perquè volia venir; havia explicat que ens portaria coses i menjar, perquè no teníem res de res”, relata la filla.

El net d'Isasa, Joan Carles Ferrández, comprèn la dificultat de trobar el punt exacte de la fossa malgrat la dada dels 70 metres: “Tot allò ha canviat molt, allà on hi havia un hort potser ara ja no hi ha res, i remoure tot allò sense saber exactament si és allà és un problema.”

Mentrestant, fa un parell d'anys van practicar la prova d'ADN a la filla per poder encreuar el resultat amb la genètica dels ossos que esperen, 82 anys després, que algú els desenterrí. ■